

A riport

Az emberiség történetében nincs olyan korszak, amelyben az igazság különös kedveltségnek örvendett volna. Sőt minden korban üldözték és keményen büntették azokat, aki ha félve is, de megkísérelték, hogy megmutassák az igazságot, azt az igazságot, amely a kor valóságával nem egyezett. Gondoljunk csak Voltaire harcára a klerikalizmus feudális rémuralma ellen, Zola merész föllépésére a Dreifuss pörben és menjünk egészen napjainkig. Jaj mindazoknak, akik hangjukat az igazság nevében fölémelték.

Irodalmi szempontból az igazságot különféle művészi mezbe lehet öltöztetni. Azokban a korokban, amikor az emberi szabadságjogokat az elnyomatás legjobban fenyegette, az igazság legtöbbször a festő ecetében és a szobrász vésőjében talált menedéket. De a leghajlékonyabb, legközvetlenebb és leggyorsabb módszer a riport. És ezért nem kell csodálkoznunk, hogy a jó, azaz az igazságszerető riportereket leginkább üldözik és fogják is üldözni, mint a „dániai bűz“ kutatóit. Mert a riporter a korrupció, az összeesküvések, a gaztettek, az elnyomatások és az ember kizsákmányolásának legnagyobb ellensége.

Gondoljunk *Agnes Smedley*, korunk egyik legmerészebb és legtapasztaltabb riportérének viszontagságaira. Egyetlen író sem tudta világosabban és felelősségteljesebben papírra vetni a gyarmati és félgyarmati népek nyomorát, az idegen járom keservét, mint éppen ő. Könnyen megértjük, miért nem érheti el egy író tolla sem, a riporter tollának igazságírását és tökéletességét. Hogy megismerje a kínai paraszt életét, éveken át keresztül-kasul cirkálja Délkínát. Hogy megismerje a selyemipar tönkremenésének okait, gyalogszerrel járja be a jajszóktól hangos Kvang-Tung tartományt.

Az amerikai riporter *John Reed* nem a Harvard egyetem méltóságteljes falai között tanulta a riport írást, hanem a délen Pancho Willa peonjai között. Földijét *Upton Sinclair*t a csikágói vágóhidak mocsara, az amerikai nevelési módszerek elemzése tette riporterré. Nagy riporter volt *Albert Londres* is, mert nemcsak egzotikus utazásainak adta érdekes leírását, hanem bátran és hidegvérrel leplezte le a francia imperiálizmus barbár gyarmati módszereit.

Utóda *Egon Ervin Kisch*. Bósz riporterként száguldja be a világot. A népek társadalmi életét és mindennapi gondjait vizsgálja meg. Tehnikája a riporterművészet utolsó szava. Mert az összes nagy, modern riporterek megértették, hogy a világot, annak folyását nem lehet madártáylatból nézni. Ugyanúgy tisztában vannak azzal, hogy nincs az egyszerű igazságnál meglepőbb valami, hogy nincs hálásabb egzotikum a közvetlen környezetnél és semmi sem festőibb a tárgyilagosságnál.

A perspektiva ismerete nélkül, amely a két kiterjedésű ábrázolást domború térré változtatta, nem lennének birtokában *Dürer* és *Van Dick* mesterműveinek. És nem lenne perspektiva a természettudományos kutatás nélkül. A reneszánsz kor filozófiája, humanizmusa, a szabad-verseny kifejlődése lehetetlenek lettek volna a skolaszticizmus középkori módszereinek szétrombolása nélkül. A könyvnyomtatás aztán lerombolta az emberi öntudát korlátait.

Az első újságok kezdetleges hírszolgálattal és riportokkal dolgoztak, de már a kezdet kezdetén az uralkodó osztályok igyekeztek őket a maguk fegyverkovácsává tenni. A vita-irodalom minden eszközt megragad, hogy az eseményeket és a széles tömegeket befolyásolni tudja. *A történelmet bíráló, nyomtatott betű a történelem hajtóerejévé válik.* A 17-ik századtól kezdve az összes realista írók és kritikusok mind újságírók és szerkesztők, riporterek. *Pascal* a hűbérrendszer és a jezsuitizmus ellen küzd. *Swift* és *Addison* koruk társadalmi és politikai visszasságait bírálják élesen. *Desmoulins* a nagy francia forradalom szatirikus újságírója. Németországban *Lessing* és *Schiller* szentelik magukat az újságírásnak. *Kleist* a haladás fegyveréből az uralkodó osztályok lelki erőszakának hatásos eszközévé vedlett újságírás árnyoldalait álcázza le. *Gavarni* és *Daumier* lépnek a porondra éles, szociális beállítottságú rajzaikkal. *Dickens* a „Morning Chronicle“ olvasói számára írja aktuális karcolatait. *Heine* a klasszikus német hírlapírás, *Zola* a modern riport alapjait rakja le.

A riport a század technikai, tudományos és társadalmi fordulatainak leghűbb kifejezője. A képek, hangok gyors átvitele, az idő és tér lebírása megváltoztatja a világ művészi fölfogását. *Homeros* trójai leírásai és egy új, most született világrekordról szóló riport között fölmérhetetlen különbség van. Gyorsaság, pontosság és hiteles tények. Magától értetődik, hogy az idő nem csak a riportot, hanem a regényt is megváltoztatja. A riportszerű elemek gyakran sekélyesítik a regény mélységeit, de formailag gazdagítják és szélesítik. A tények, az esemény, vagy a valóság egy kis része képezi a szemlélés központját. Világos, a környezettel szorosan összefüggő tényekről lehet csak szó, következményeikben tudományos kikutatott tényekről, melyeket valóság ábrázolás, esetleg számszerű kimutatások támasztanak alá. A valóság társadalmi eredményeie a szó.

Mozi, rádió, képmontázs a jelen társadalom mai fejlődésének szülőttei és létük a hatóerők és érdekek összeütközésének köszönhetik. Alapjukat az elvont tudományok életre alkalmazásának eredményei hozták létre. A riport — a modern műfajok legidősebbje — nem tartozik száz százalékosan közéjük. Apja a valóságot elfelejtő romantikusokkal való harcban az élő valóságot újra fölfedező *Zola*. Az út innen *Sinclair* és *Smedley* felé vezet *Londres-tól Sauerweinig, Knickerbockertől Kischig.* A Szovjet

Unióban a riporterek másik iránya építi a maga külön útjait. Mind, mind tehetsége, vérmérséklete és bátorsága szerint ír, ahogy a környezet társadalmi s kulturális léte és más körülmények korlátozzák, vagy lelkesítik.

A durva valóság és annak társadalmi vetülete között különbség van. Más ha fényképezünk és más, ha bizonyos társadalom bűnjelét kutatjuk. Iránytűnk a valóság. De az igazi riporter a logikus képzelet távcsövét is magánál hordja. A leírás vonala nála födi a képzeletet. Ha a riporter küldetése, hogy az igazságért harcoljon, akkor tudnia kell kievickélni a sok, apró, helyiérdekű igazság tömkelegéből, hogy a nem lényeges és nem szükséges tényeket eltávolítva a nagy és döntő igazságot rögzítse szoborba. Ha ennek ellenkezőjét cselekszi, csak a földszínen úszkál.

Ezért nem lehet *Knickerbockert* és *Sauerweint* nagy riportereknek neveznünk. „Gondos tárgyilagossággal“ mutatnak meg minden zeget-zugot, de sosem tudjuk meg tőlük, milyen az egész épület.

A mai vészterhes időkben a riporter föladata különösen nehéz és felelőségteljes. Nemcsak tehetségre van szüksége, de bátorságra is. Sokkal inkább, mint valaha érvényesek ma Zola szavai: „Az igazat mondjuk és mondjuk úgy, hogy a legegyszerűbb ember is megértse. Legyen ez az igazság a kor társadalmi ismereteinek színvonalán és töltsé be a legszigorúbb művészi mértéket is. De ne feledjük el, hogy ma a világot nemcsak magyaráznunk kell, hanem mindenekelött szükséges azt megváltoztatnunk!“

LÁSZLÓ ENDRE

Európai tragédia

Süppedő vállalai vénülő világunknak görnyed, roskad egy iromba koponya súlytalan súlya alatt. Ezer redő barázdálja a horpadt koponyát, sárgán és málladozón, varratai ijesztően megreszkekdedek, rajt mohos zugok zajlanak s mint rianás a tó hátán, roppant hűrokként pengenek a vén varratok: egy villanás, egy perc és ezer repeszdarabban hull szerte, ez a rozoga Európánk.

Koponyák, koponyák, zörgő, szörnyű sovány csontok, vádoló, viaszos rettenetek, félelmek és nemtelenségek vizözöne szakad az utakra iszonyúan imbolyog, levegőért hápog Európa rosszszagú, hullabűzű repedt, rossz koponyája. Riadt varjak undorral rebbennek, sötétm kárógnak, emberlevegőt már nem is lebbent fényes szárnyuk. Nincs levegő; meglékeltek az emberek agyát, emberi zokogó szíveknek minden jó borát megcsapolták cégéres, gaz kocsmárosok, a lelkek illatát sárral keverték, az emberméltóságot kiherélték, a történelem mai éjszakájának rémes, koboldos kísértetei, földöntúlian dültagyú félelmetes ka-